

2. Мазниченко М. В. Особливості навчання аудіювання. *Вісник Національного університету оборони України*. № 2. 2013. С. 89–94. URL: <https://japv.donnu.edu.ua/article/view/9447> (дата звернення: 28.10.2022).
3. Николаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика URL: <https://kmaesm.edu.ua/wp-content/uploads/2021/06/bigych-o.-b.-borysko-n.-f.-boreczka-g.-e.-ta-in.-2013-metodyka-navchannya-inozemnyh-mov-i-kultur-teoriya-i-praktyka.pdf> (дата звернення: 06.10.2022).
4. Програма Міністерства освіти і науки України з англійської мови URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/programi-inozemni-movi-5-9-12.06.2017.pdf> (дата звернення: 08.11.2022).
5. Сивак, К. М. Типологія вправ з аудіювання (з досвіду німецьких методистів). *Вісник Національного університету оборони України*. №1. 2013. С. 147–149. URL: <https://japv.donnu.edu.ua/article/view/9447> (дата звернення: 28.10.2022).

А. В. Джумаєва
Житомирський державний університет
імені Івана Франка
Науковий керівник:
к. п. н, доц. Папіжук В. О.

ЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Одним із ключових завдань сучасної освіти є розвиток компетентної мовної особистості. У чинній навчальній програмі з англійської мови особлива увага приділяється набуттю розмовних навичок і компетентностей, лінгвістичних знань про мовні одиниці та особливості їх функціонування на рівні фрази, речення чи тексту. Реалізація поставлених завдань можлива за умови успішного оволодіння всіма мовними рівнями. У процесі вивчення лексики збагачується словниковий запас учнів. Школярі уточнюють та дізнаються нові значення вже відомих та невідомих слів та словосполучень; вчаться використовувати їх відповідно до контексту; удосконалюють здатність розрізняти лексичне й граматичне значення слів; конструювати лексико-семантичне поле слів тощо. Таким чином і формується лексична компетентність.

Над питанням лексичної компетентності з лінгвістичної точки зору працювали такі дослідники, як: О. Бондар [1], Ю. Карпенко [1; 5], В. Задорожний [4], О. Селіванова [8], І. Білодід [9], О. Бігич [6], Н. Бориско [6], Г. Борецька [6], В. Русанівський [10], О. Тараненко [10] та інші. У своїх дослідженнях вчені працюють над центральною одиницею лексики — словом, описують різницю між поняттям та лексичним значенням слова, розмежовують лексичне та граматичне значення, створюють поділ слів за

критерієм лексичного значення, пояснюють алгоритм об'єднання слів у лексико-семантичні поля, досліджують системні зв'язки слова та у відношенні з іншими словами [10]. Також актуальним для дослідження питань є поділ слів на групи за походженням, сферою використання, написанням, розділ на активну та пасивну лексику, проблеми фразеології тощо.

Кембріджський словник дає таке визначення словникового запасу: «усі слова, що особа їх знає та використовує» [11]. Кожна людина має свій словниковий запас, і чим він більший — тим цікавішою є людина, тим більше вона може розповісти.

За даними L. Clarence Barnhart [12], існують такі типи словникового запасу:

- *словниковий запас читання* — найбільш обширний (це ті лексичні одиниці, що розпізнаються під час читання);
- *словниковий запас слухання* (це та лексика, яку людина може розпізнати на слух. Цей вид запасу може збільшуватись, якщо врахувати контекст, тон голосу, інтонації, міміку та жести мовця);
- *письмовий словниковий запас* (це ті одиниці лексики, які особа використовує на письмі);
- *усний словниковий запас* (це та лексика, яку людина використовує у своєму мовленні. Інколи спонтанність розмови призводить до неправильного використання слів, натомість використання міміки, тону, жестів, контексту компенсує усні помилки).

Лексикон кожної мови неосяжний, до того ж, постійно оновлюється та збагачується. Поняття словниковий запас є набагато ширшим за поняття навички та вміння, тому що зорієнтоване на усвідомлене й творче спілкування, відповідно до мовної ситуації та контексту, нестереотипізоване, культурне. Отже, володіння словниковим запасом розуміється як здатність здійснювати практичну, пізнавальну, мотиваційну та рефлексивну діяльність на основі доречної лексики, образних виразів, фразеологічних зворотів, стійких словосполучень тощо [7: 52–56].

Лексична компетентність — частина комунікативної компетентності, процес становлення якої є поетапним; умовно у процесі формування лексичної компетентності можна виділити декілька рівнів. Під рівнем сформованості лексичної компетентності розуміємо здатність розв'язувати завдання, пов'язані із засвоєнням іншомовного слова, під час практичного користування ним у мовленні на основі набутих знань і відповідних навичок [2].

Можна виділити декілька компонентів лексичної компетентності. *Когнітивний компонент* представлений лексичними знаннями. Під лексичними знаннями розуміють знання конкретної лексичної одиниці, знання значення конкретного лексикосемантичного варіанта, знання форми слова (фонетичний, графічний, граматичний, морфологічний, словотвірний, лексичний, семантичний, синтаксичний рівні мови) [6: 118–121].

Дієво-практичний або *процесуальний компонент* передбачає стратегію оволодіння словом та варіанти використання слова. Це лінгводидактичні стратегії, які відображають модель вторинної мовної особистості, модель засвоєння системи нерідної мови та культури [6: 119–121].

За цілі й мотиви навчання лексиці відповідає *мотиваційний компонент*. Він стимулює активність до вивчення лексики певної мови [6: 119–121].

Рефлексивний компонент дає змогу проаналізувати та оцінити правильність використання лексичних одиниць в мовлення [6: 119–121].

На основі аналізу лінгвістичної, дидактичної та методичної літератури для лексичної компетентності характерні такі показники вмінь:

- усвідомлено імітувати звуковий образ іншомовного слова;
- швидко знаходити слова в ментальному лексиконі;
- прогнозувати наступне слово з урахуванням правил лексичної та граматичної валентності;
- асоціювати словесні пари та цілі тематичні ряди при породженні висловлювання;
- володіти різними аспектами лексичної стратегії;
- використовувати персональний стиль при засвоєнні лексичного матеріалу;
- виокремлювати предмет говоріння та організувати навколо нього лексичні одиниці;
- виокремлювати в текстах смислові віхи та організувати навколо них одиниці лексичного рівня;
- висловлювати одну й ту саму думку різними лексичними засобами (лексична гнучкість);
- здогадуватися про значення невідомих слів за їхніми складовими;
- домагатися виразності мовлення шляхом добору спеціальних лексичних одиниць;
- розв'язувати проблему нестачі лексичних одиниць різними шляхами; - здійснювати лексичну самокорекцію [6: 121–123].

Формування лексичної компетентності відбувається насамперед за рахунок засвоєння та закріплення лексичних одиниць, під якими розуміють не лише окреме слово, а й стійке поєднання та ідіоматичні вирази.

Разом із процесом становлення лексичної компетентності відбувається розвиток лексичних навичок продуктивного та рецептивного характеру.

У методичній літературі лексична навичка визначається як «автоматизована дія з вибору лексичної одиниці, що відповідає плану, та її правильного поєднання з іншими одиницями в продуктивній мові й автоматизованого сприйняття та асоціації зі значенням у рецептивному мовленні» [6: 121–123].

Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти визначає завдання навчальних закладів II та III ступенів та відображає їх Базовий навчальний план та обов'язкові вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки

школярів: щодо лексичної компетентності – учні повинні оволодіти теоретичними лінгвістичними знаннями починаючи з початкової школи, розширювати свій лексикон та вивчати нові словотвірні засоби [3]. Провідна роль лексичному компоненту відводиться в структурі змісту навчання іноземної мови в цілому. Оволодіння усним мовленням (аудіюванням і говорінням) та читанням неможливе без мовленнєвих навичок. Особливої значущості в цьому процесі набувають лексичні навички. Лексичні навички є міцними і стійкими, якщо робота над ними ведеться у взаємозв'язку і системі.

Лексичні вміння забезпечують включення слова в продуктивні та рецептивні види мовленнєвої діяльності, що забезпечує високу комбінованість лексичного матеріалу, яка виражається в автоматичному використанні лексичного матеріалу для підтвердження власної думки, а також у розумінні думок, висловлених іншими учасниками акту комунікації.

Отже, основним завданням навчання іноземної мови на сучасному етапі є формування навичок спілкування нею. Лексична компетентність, як невід'ємна частина комунікативної, — це знання словникового запасу мови, вміння визначати контекстуальні значення слів, використовувати необхідні лексичні одиниці залежно від ситуації. Структура лексичної компетентності включає в себе: когнітивний, практико-практичний і рефлексивний компоненти. Поряд із процесом лексичної грамотності відбувається розвиток лексичних навичок продуктивного та сприйнятливою характеру.

Наступним кроком дослідження буде аналіз лінгводидактичних принципів формування словникового запасу в учнів старшої школи.

Список використаних джерел та літератури

1. Бондар О. І., Карпенко Ю. О., Микитин-Дружинець М. Л. Сучасна українська мова: Фонетика. Фонологія. Орфоепія. Графіка. Орфографія. Лексикологія. Лексикографія : навч. посіб. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 368 с.
2. Горбунова Н. В. Лексична компетенція дітей дошкільного віку в сучасних дослідженнях. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. 2010. Вип. 8. С. 85–91. URL: www.nbuv.gov.ua/.../Soc.../PD810_14.pdf.
3. Державні стандарти. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
4. Задорожний В. Морфологія як семантичний чинник. Українська мова і література в школах України. 2015. № 11. С. 8–13.
5. Карпенко Ю. О. Вступ до мовознавства : підруч. 2-ге вид., стер. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 336 с. (Серія «Альма-матер»).
6. Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : курс лекцій: навч.-метод. посіб. для студ. мовних спец. осв.-кваліф. рівня «магістр» / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. ; за ред. С.Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2011. 344 с.

7. Роман С. В., Коломінова О. О. Виховний потенціал предмета «Англійська мова» у початковій школі. *Іноземні мови*. 2002. №4.
8. Селіванова О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К., 2010. 844 с.
9. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. 440 с.
10. Українська мова: Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с
11. CambridgeAdvancedLearnersDictionary. Архів оригіналу за 8 грудня 2008. URL: <https://dictionary.cambridge.org/>
12. The World Book Dictionary. Clarence L. Barnhart. 1968 Edition. Published by Thorndike-Barnhart, Chicago, Illinois.

О. Г. Дончук-Донцова

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

Науковий керівний:

к. п. н., проф. Калініна Л. В.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНИХ ВМІНЬ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Постановка проблеми. Розвиток креативності є одним із найважливіших завдань сучасної системи освіти. Кожна цивілізована країна дбає про творчий потенціал суспільства загалом і кожної людини зокрема. Саме тому була впроваджена нова концепція – «Нова українська школа», яка базується на наступних принципах: «оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистої орієнтації; урахування світового досвіду та принципів сталого розвитку; перехід від процесної до результативної, компетентнісної парадигми освіти; забезпечення системного підвищення якості освіти на інноваційній основі, створення сучасного психолого-педагогічного та науково-методичного супроводу навчально-виховного процесу» [3]. «Нова українська школа» орієнтується на підготовку випускників ЗСО здатних вирішувати не лише освітні, а й життєві задачі, володіти вмінням будувати алгоритми базових видів діяльності, щоб почуватися комфортно в новому для них культурному й інформаційному суспільстві.